

***ÖNGÖRÜLEBİLİR, SERBEST VE
REKABETÇİ BİR ELEKTRİK PİYASASI
İÇİN
STRATEJİK YOL HARİTASI ÇALIŞTAYI
SONUÇ RAPORU***

Haziran, 2017

ÖNSÖZ

ETD, enerji ticaretinin serbest rekabet koşullarında yapılabilmesini, piyasa fiyat ve bilgilerinin şeffaf, öngörülebilir ve ulaşılabilir olmasını, enerji piyasasının ülkemizin büyümesine katkıda bulunabilecek şekilde kurgulanmasını ve işletilmesini varlık amacı edinmiş öncü bir dernektir.

Bu doğrultuda, 2017 yılı Nisan ayında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanımız Sayın Berat Albayrak tarafından açıklanan “Milli Enerji” stratejisinin “Öngörülebilirlik” ayağına katkıda bulunmak amacıyla, sektörümüzün katılımcısı özel ve devlet şirketlerinin yetkilileri ile başta Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcilerinin katılımıyla, 9 – 10 Mayıs 2017 tarihlerinde Ankara’da ‘Öngörülebilir, Serbest ve Rekabetçi Bir Elektrik Piyasası İçin Stratejik Yol Haritası Çalıştayı’ gerçekleştirilmiştir.

Bu çalıştayı ilk gününde, aşağıda listelenen beş konu başlığında yuvarlak masa toplantıları yapılmıştır:

- Serbest Piyasa ve TETAŞ-EÜAŞ Etkisi
- Perakende Piyasası
- Mevzuat ve Denetim
- Elektrik İçin Doğalgaz
- Enerji Borsası

Seçilen konuların kapsamı, samimi ve derinlemesine tartışmalar yapılmasına olanak veren yuvarlak masa formatı ve çoklu katılımcı yapısı ile bu çalıştay, Türkiye Enerji sektöründe bir ilk olması açısından önemlidir. Bu sebeple, çalıştay oturumlarında tartışılan konular ve ulaşılan sonuçlar, elinizdeki bu özet ile rapor haline getirilerek daha geniş bir kitle ile paylaşım yoluna gidilmiştir.

Ülkemiz için en doğru piyasa modeli olduğuna içtenlikle inandığımız, adil rekabete dayalı serbest elektrik piyasasına tam olarak ulaşabilmek için hazırladığımız raporumuzu incelemeye zaman ayırdığınız için teşekkür eder; önerilerimizin hayata geçmesini temenni ederiz.

Saygılarımızla.

ELEKTRİK SEKTÖRÜNDE SON 15 YILDA ÖNEMLİ ENGELLER AŞILDI

Bilindiği üzere ülkemizde 2001 yılından itibaren serbest bir elektrik piyasası oluşturulması konusunda büyük bir irade ortaya koyulmuş ve enerji piyasası ciddi bir dönüşüm geçirmiştir. **Ede edilen kazanımlar, derinlikli, yüksek hacimli ve adil rekabete dayalı bir serbest piyasaya tam olarak ulaşmayı mümkün hale getirmiştir.**

Öncelikle elektrik üretiminde kamu santrallerinin payı %80'lerden %40 seviyelerine gerilemiştir. Elektrik dağıtım özelleştirmeleri ve dağıtım-perakende ayrışması tamamlanmıştır. **Devletin elektrik perakende ve ticaret sektöründeki payı %100 seviyesinden %44 seviyesine gerilemiştir.**

Türkiye elektrik sektörü için çok yeni ve denenmemiş dahi olsa, özel sektör ortaya konan modele güvenerek son on yılda sektöre 100 milyar USD' nin üzerinde yatırım yapmış ve Türkiye'nin arz güvenliğine büyük katkıda bulunmuştur. **Rezerv marj, 2000'lerdeki %5 seviyesinden 2017 yılında %30 seviyesinin üzerine çıkmış, arz güvenliği sağlanmıştır.**

Elektrik fiyatları 90 \$/MWh seviyesinden 45 \$/MWh seviyesine gerilemiş ve Avrupa'nın en ucuz sanayi ve mesken fiyatları tüketicilerin kullanımına sunulmuştur.

Yerli ve yenilenebilir enerjiye geçiş açısından bakıldığında ise, gerek özelleştirmeler gerekse de yeni inşa edilen projeler ile **yerli ve yenilenebilir enerji santrallerinin üretimdeki payı %30'lardan % 50 seviyelerine yükselmiştir.**

Yatırımların ve mevzuatsal altyapının yanı sıra piyasalaşma adına da özellikle 2007 yılından sonra oldukça önemli gelişmeler gerçekleşmiş; gün öncesi, gün içi ve dengeleme güç piyasaları işler hale getirilmiştir. **EPIAŞ ve vadeli enerji piyasaları faaliyete geçmiş, şeffaflık yolunda temel adımlar atılmıştır.**

Tüm bu yenilikçi ve cesur adımlar enerji sektörünün, ülkenin lokomotifleri olarak hem ekonomik büyümenin en temel destekleyicisi hem de en önemli istihdam kalemlerinden biri olmasını sağlamıştır.

Ancak, sektörün ülke ekonomisini destekleyici fonksiyonunun devam edebilmesi, sektöre duyulan güvenin ve dolayısı ile yatırımların devam etmesi için beklenen son cesur adımların atılmasındaki gecikmeler, **hem yatırımcılar hem de piyasadaki aktörler tarafından bundan sonrasının nasıl şekilleneceğine yönelik soru işaretlerinin artmasına sebep olmuştur.**

Piyananın gelişimine ilişkin soru işaretlerini azaltmak ve mevcut sorunları tespit ederek çözüm yollarını bulmak amacıyla raporun devamında detaylarını bulabileceğiniz 5 yuvarlak masa oturumu gerçekleştirilmiştir.

1. OTURUM: SERBESTLEŞME VE TETAŞ-EÜAŞ ETKİSİ

Amaç

- Herkesin farklı bir şekilde tanımladığı “serbest piyasa” için ortak bir tanımın oluşturulması, bu süreçte karşımıza çıkması muhtemel engellerin tespit edilmesi ve bu engellerin aşılmasına yönelik aksiyonların çıkarılması
- Destekleme mekanizmaları ve kamu elindeki güçlü üretim portföyü ile birlikte işleyen bir serbest piyasa mekanizmasına nasıl ulaşabileceğimize ilişkin önerilerin ortaya çıkarılması

Katılımcılar

- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB),
- T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, (EPDK),
- Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş. (TETAŞ),
- Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ),
- A Plus Enerji Yatırım, Danışmanlık, Teknoloji ve Ticaret A.Ş.
- ETD

Konu Başlıkları

- Serbestleşme: Bir hayal mi yoksa gerçekten olabilir mi?
  - Serbest piyasa kriterleri: Öngörülebilirlik, Rekabetçilik, Seçme özgürlüğü
  - Öngörülebilir piyasanın tanımı
  - Öngörülebilirlik için şeffaflık neden önemli, gereksinimler ve piyasa izlenebilirliği
  - Rekabetçi piyasanın tanımı ve ölçülmesi
  - Sağlıklı fiyat oluşumunun piyasa için önemi
  - Seçme özgürlüğü kriterleri
  - Serbestleşmenin önündeki temel engeller ve kısıtlayıcı unsurlar
- Destekleme mekanizmaları ve kamu elindeki güçlü üretim portföyü ile işleyen bir piyasa yapısını nasıl oluşturabiliriz?
  - EÜAŞ ve TETAŞ’ın mevcut durumu ve piyasa üzerindeki etkileri
  - Piyasa işleyişinde TETAŞ alım garantilerinin rolü: Piyasa dostu alım garanti mekanizmaları tasarlanabilir mi?
  - Sağlıklı fiyat oluşumu için TETAŞ ve EÜAŞ’ın piyasa etkileşiminde iyileştirilebilecek noktalar
  - Öngörülebilir ve rekabetçi bir piyasa yapısına TETAŞ ve EÜAŞ’ın katkıları

Türkiye elektrik piyasası için doğru piyasa modeli: SERBESTLEŞME

Türkiye Elektrik Piyasası'na uzun yıllar yol gösteren, 2004 ve 2009 yıllarında dönemin Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanan "Strateji Belgeleri", elektrik piyasası için serbest piyasa modelini nihai çözüm yolu olarak öne çıkarmaktadır. Bu yönlendirme doğrultusunda EPDK'nın kurulması, özelleştirmeler yoluyla kamunun üretim, dağıtım ve perakende sektörlerindeki payının azaltılması, piyasa mekanizmalarının kurulması gibi bir dizi çalışma başarıyla hayata geçirilmiştir. Bu adımların neticesinde arz güvenliği, yerli/yenilenebilir enerjinin payının artırılması, hizmet kalitesinin artırılması ve ekonomik tedarik imkânları gibi bir dizi başarılı sonuca ulaşılmıştır. Bu kazanımlar göstermektedir ki; **ikili anlaşmaların ve vadeli elektrik ticaretinin teşvik edildiği serbest piyasa modeli Türkiye elektrik piyasası için en doğru modeldir.**

Elektrik piyasası gibi stratejik öneme sahip ve ülke ekonomisinin işleyişinde birincil derecede önemli bir piyasanın serbestleşme süreci, Türkiye'de olduğu gibi batıda da uzun yıllar almıştır. Bu uzun ve yorucu süreç içerisinde sektör paydaşları zaman içerisinde "**serbestleşme**" tanımını farklı algılamakta ve bu minvalde farklı uygulamalara gitmektedirler. Bu farklı bakış açıları özellikle kamu-özel sektör arasında uç noktalara çıkmaktadır. Bu sebeple Türkiye için serbestleşme tanımı masaya yatırılmış ve serbest piyasanın tesisi için aşağıda listelenen temel kriterler tespit edilmiştir:

- **Öngörülebilirlik:** Otorite tarafından **belirlenmiş koşulların ve takvimin belirlenen süre içerisinde değişmediği ve analiz yapılacak verilere her piyasa katılımcısının eşit şartlarda ulaşabildiği bir piyasa öngörülebilirdir. Şeffaflık ve piyasanın izlenebilirliği ile mevzuatların uyumluluğu ve kamunun düzenleyici rolü bu hedefte ulaşılması gereken iki kritik nokta olarak öne çıkmaktadır.** Üretim değer zincirinde yatırım sürelerinin 3 – 6 yıl arasında değiştiği, dağıtım değer zincirinde ise itfa sürelerinin ortalama 10 yıl olduğu bir sektörde, yatırımcıların iş modellerini doğru bir şekilde oluşturabilmeleri ve başarıyla hayata geçirebilmeleri ancak ve ancak öngörülebilir bir piyasa yapısının tesisi ile mümkündür. Aksi takdirde özel sektörün arz güvenliğini sağlayabilecek üretim ve altyapı yatırımlarını gerçekleştirme zorlaşır ve şirketler, tüketicilere sürdürülebilir ve kaliteli bir tedarik ortamı sunacak operasyonel planlarını sağlıklı bir şekilde hayata geçiremezler.

- **Rekabetçilik:** Rekabetçiliğin tanımı, çoğu zaman piyasada faaliyet gösteren oyuncu sayısı ile ilişkili olarak düşünülmektedir ancak oyuncu sayısı tek başına yeter şart değildir. Bir piyasada hizmet kalitesi ve fiyat rekabetinin oluşabilmesi için **alıcıların ve satıcıların çok sayıda olmaları ve piyasa fiyatını önemli ölçüde etkileyemeyecek kadar sınırlı güce sahip olmaları gerekmektedir.** Bu doğrultuda Türkiye elektrik piyasası için Rekabet Kurumu tarafından %20'lik pazar payı sınırı koyulmuş olmasına rağmen, gerek pazar tanımının tam ve net olarak yapılmaması, gerekse de uygulamada kamu/özel sektör ayırımının yapılmasından dolayı bu kural etkin bir şekilde uygulanamamaktadır. Örneğin 20 GW' ı aşan kurulu gücü ile elektrik üretim pazarının hakim oyuncusu konumundaki EÜAŞ' ın piyasa ile etkileşimi, fiyatlama stratejileri ve elektrik fiyatının oluşumundaki belirgin etkisi Rekabet Kurumu tarafından incelenmemektedir.
- **Sağlıklı Fiyat Oluşumu:** Serbestleşmenin en önemli göstergesi fiyat oluşumunun ne derece şeffaf bir şekilde piyasada belirlendiğidir. Fiyat, alıcıların kendi iradeleri ile almak istedikleri miktar ile satıcıların kendi iradeleri ile satmak istedikleri miktarın kesişmesi sonucu piyasada belirlenen değerdir. Elektrik üretim sektörü özelinde 1 MWh enerjinin üretilmesi için katlanılan tüm maliyetler; **yakıt maliyeti, esneklik maliyeti ve emre amadelik maliyeti fiyatlama stratejisinde serbestçe hayata geçirilebilmelidir.** Sadece yakıt maliyetinin fiyatlandığı bir piyasada sürdürülebilir enerji tedariki için elzem iki kavram olan esneklik ve emre amadelik olmayacak, bunların sağlanması için ilave destekleme mekanizmaları gerekecektir. Tavan fiyat uygulamasının olduğu bir spot elektrik piyasasında üreticiler esneklik ve emre amadelik için gereken yatırımlara ve/veya operasyonel giderlere katlanmayacaklar bu giderler için alım garantileri, kapasite ödemeleri gibi piyasa dışı destekleme mekanizmalarına ihtiyaç duyacaklardır.
- **Seçme Özgürlüğü:** Sağlıklı fiyat oluşumu, ancak **alıcıların belirli zorunluluklara maruz bırakılmadığı ve tüketicilerin tedarikçilerini seçebilme/çeşitlendirebilme imkânının olduğu bir piyasada** gerçekleşebilir. Türkiye elektrik piyasasında bugün itibarıyla görevli tedarik şirketlerinin TETAŞ'tan enerji tedarik etme zorunluluğu, mevcut tarife yapısı, serbest tüketici limiti, müşteri geçişlerinde ıslak imzalı sözleşme zorunluluğu, doğalgaz santralleri için yıl içerisinde ikincil tedarikçiye izin vermeyen BOTAŞ doğalgaz sözleşmeleri gibi kısıtlayıcı uygulamalar seçme özgürlüğünün sınırlandırıldığı bazı örneklerdir. Bu kısıtlamalar elektrik ticaret piyasasının hem vade hem de işlem hacmi anlamında derinleşmesini engellemekte, elektrik ile bütünleşik bir piyasa olan doğalgaz piyasasının gelişmesini de önlemektedir.

Fiyat oluşumunun arz ve talebi doğru yansıtması için piyasa dışı unsurların etkilerinin minimize edilmesi gerekmektedir.

Enerji politikasının hayata geçirilmesi, belirli üretim teknolojilerinin desteklenmesi ve ülkeler arası su kaynaklarında havza yönetiminin yapılması amacıyla EÜAŞ ve TETAŞ, Türkiye elektrik piyasasının bugününde olduğu gibi yarınında da önemli roller oynayacak iki büyük kuruluştur. Toplamda 20 GW' ı aşan kurulu gücü ile üretim değer zincirinde EÜAŞ; yaklaşık 120 TWh portföy büyüklüğü ile ticaret değer zincirinde TETAŞ uzak ara lider konumdadır. Her iki kurumun da üstlendikleri misyon göz önünde bulundurulduğunda varlıklarının devam edeceği aşikardır. Ancak serbest bir piyasa mekanizmasının tesis edilebilmesi için her iki kurumun da kontrolündeki elektriği ne şekilde piyasaya sunacağı kritik öneme sahiptir.

Özel sektör ve kamu temsilcileri ile yapılan görüşmelerde genel beklenti, **EÜAŞ ve TETAŞ kontrolündeki elektriğin bir kısmının ticarete konu olmayan kayıp/kaçak, genel aydınlatma, son kaynak tedariki gibi önceden belirlenmiş kanallarla elektrik dağıtım şirketleri ve görevli tedarik şirketlerine satılması; kalan elektriğin ise ihaleler, ikili anlaşmalar veya organize/tezgâh üstü piyasalar aracılığıyla piyasaya sunulması** yönündedir. Bu nihai hedef yolunda atılacak adımlar aşağıda paylaşılmaktadır:

- 1) Görevli tedarik şirketlerinin zorunlu kontratlar yerine elektriği piyasadan tedarik etmelerini teşvik edecek mevzuatsal yapının düzenlenmesi ve bu sayede organize ve tezgâh üstü piyasalarda ticaret hacimlerinin artmasıyla, piyasaların derinleşerek vadelerin uzaması,
- 2) EÜAŞ ve TETAŞ'ın piyasa etkileşim kurallarının belirlenmesi; hem gün öncesi piyasası ile hem de tezgâh üstü/ikili anlaşmalar piyasası ile hangi şartlarda ticari faaliyetler içine gireceklerinin belirlenerek piyasa ile paylaşılması,
- 3) EÜAŞ ve TETAŞ'ın organize ve tezgâh üstü piyasalarda ticaret işlemlerinin başlaması.

Bu doğrultuda 2017 yılı Nisan ayı itibariyle başlayan ve TETAŞ'ın ortalama tedarik maliyetini düşürmek amacıyla gün öncesi ve gün içi piyasalarında yapmaya başladığı işlemler, TETAŞ'ın piyasa bazlı çalışması yolunda atılmış, **yerinde ve çok büyük bir adım olarak öne çıkmaktadır.**

2. OTURUM: PERAKENDE PİYASASI

Amaç

- İşleyen bir elektrik piyasası için perakende satış sektörünün önemi ve elektrik perakende satış sektöründe “piyasa” mekanizmasının tesisi için yol haritasının çıkarılması

Katılımcılar

- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB),
- T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, (EPDK),
- Enerji Piyasaları İşletme A.Ş. (EPIAŞ),
- ETD

Konu Başlıkları

- Elektrikte üretim – ticaret – perakende satış ilişkisi. Elektrik perakende satış sektörü olmadan üretim ve ticaret olabilir mi?
- Öngörülebilir ve şeffaf bir perakende piyasasının önündeki engeller ve iyileştirme önerileri
- Rekabetçi piyasa ortamının getirdikleri ve tüketici nezdindeki kazanımlar
- Perakende fiyatının bileşenleri ve fiyat oluşumunda piyasa dışı unsurların tespiti
- Ulusal tarifinin rolü ve piyasa üzerindeki etkileri: İşleyen bir piyasa için nasıl bir son kaynak tarifesi, nasıl bir sosyal tarife?
- Tarifersiz dünyaya geçiş için yol haritası
- Seçme özgürlüğü için serbest tüketici limitinin sınırlanması yeterli mi? Seçme özgürlüğünü artıracak basit uygulama önerileri

Perakende sektörünün bugünü ve yarını

Elektrik perakende sektörü, dağıtım sektöründen ayrıştırılmış bağımsız yapısı ve iki yüzün üzerinde lisanslı tedarikçinin faaliyet gösterdiği rekabet imkânı ile, faaliyet alanı serbest tüketici hakkını haiz yaklaşık 9 milyon son tüketiciyi kapsayan bir sektördür. **Perakende satış alanında faaliyet gösteren şirketler, hem tüketicilerin hem de üretim ve ticaret piyasasındaki oyuncuların ihtiyaç duyduğu orta-uzun vadeli fiyat sinyalinin oluşması için kritik bir öneme sahiptir.**

Satıcı pozisyonundaki elektrik üretim santralleri ile alıcı pozisyonundaki elektrik tüketicileri ancak perakende şirketleri üzerinden bir araya gelebilirler ve pozisyonlarını yönetebilirler. Bu sebeple enerji piyasasında likiditenin artması ve fiyat sinyalinin orta-uzun vadeye yayılabilmesi için **perakende sektörünün varlığı ve organize/tezgâh üstü piyasalar ile entegrasyonu elzemdir.**

Serbest tüketici limitinin hızlı bir düşüş sürecine girdiği 2000'li yılların ortalarından bugünlere kadar perakende sektörü hizmet kalitesi, ürün çeşitliliği ve ekonomik tedarik anlamında tüketicilere büyük kazanımlar yaratmıştır. **Ancak 2017 itibariyle sektör, artan enerji maliyetleri ile değişmeyen tüketici tarifeleri baskısı altında sıkışmış ve son 10 yılda müşteriye yarattığı kazanımları kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.**

Sanayi ve ticarethane tarifelerinin aynı seviyelerde seyrettiği 2016 veya 2015 yıllarında müşterilerine %15-20 arasında indirim oranı teklif edebilen tedarik şirketleri, bugün gelinen noktada negatif kâr marjı ile çalışmaktadırlar. Baz yük elektrik fiyatlarının %15, YEKDEM maliyetlerinin %50 oranında arttığı bir piyasa ortamında elektrik tarifelerinin değişmemesi tedarikçileri, kendi maliyet yapıları ile çok farklı bir maliyet yapısı ve önceliğine sahip devlet şirketleri ile rekabet eder hale getirmiştir. Böylesi bir rekabetin kazananı olmayacaktır. Zira iflas eden ve tüketiciler için sağladığı kazanımlar ortadan kalkan bir perakende sektörü, ülkenin topyekûn enerji sektörünün de işlemesine engel olacaktır. Bunu engelleyebilmek ve **etkin ve öngörülebilir bir perakende piyasasına ulaşmak için aktif enerji satış tarifesi, serbest tüketici limiti, tedarik şirketlerinin doğrudan maliyetleri arasında olmayan öngörülemez bedeller gibi piyasa dışı unsurların piyasaya etkilerinin en kısa sürede ortadan kaldırılması gerekmektedir.**

Bugünkü haliyle üçer aylık periyotlarla belirlenen ve yürürlüğe girmeden sadece bir kaç gün önce açıklanan tarifeler ile her yıl belirsizliğe sebep olan serbest tüketici limiti; tedarik şirketlerinin satış tahminleri yapmalarını ve bu satışın karşı pozisyonu olarak orta-uzun dönemli enerji alış sözleşmelerine girmelerini engellemektedir. Özellikle elektrik tarifelerindeki öngörülemeyen hareketler, fiyat hassasiyeti yüksek tüketicilerin hızlı hareketlerine sebep olmakta ve bunun sonucunda piyasada ancak kısa vadeli satışlar gerçekleşebilmektedir. **Böylesi bir durum piyasaya düşük işlem hacmi ve sınırlı vadeli sözleşmeler olarak yansımaktadır.** Bu sebeple geride kalan dönemde Türkiye elektrik piyasası, spot/kısa vade ağırlıklı bir piyasa olarak gelişmiştir.

Bu gelişim, şirketlerin elinden risk yönetimi imkânlarını almaktadır. Risk yönetimi kabiliyetinin zayıflaması ise, tedarik zinciri içerisinde önce şirketler, ardından ise tüketiciler için elektrik gibi hayati bir emtianın tedarigi konusunda kırılmalara yol açmaktadır.

Perakende satış sektörünün varlığını sürdürebilmesi ve böylece elektrik piyasası yapısının gelişiminin devam etmesi, vadelerin uzaması ve risk yönetim imkânlarının gelişmesi için **aktif enerji tarifelerinin kaldırılarak serbest piyasaya geçişi teşvik edecek bir son kaynak tedarik tarifesinin düzenlenmesi önemlidir.** Bugünkü durumun aksine piyasa fiyatlarının üzerinde belirlenen bir son kaynak tedarik tarifesi sadece farklı sebeplerle tedarikçi bulamayan tüketiciler için aktif olarak çalışacak, diğer tüketiciler için ise fiyat, arz ve talebin kesişmesi ile piyasada oluşacaktır. Bu gelişme, öngörülebilir serbest enerji piyasası için önümüzde ulaşmamız gereken en önemli hedefdir. Bu hedefe ulaşmak, özel sektörün öngörü kabiliyetini arttıracak ve bugün problem gibi görünen birçok zorluğun kendiliğinden aşılmasını da sağlayacaktır.

Son kaynak tedarik tarifesi ile birlikte **serbest tüketici limitinin sıfırlanması**, perakende sektöründe serbestleşme yolunda atılacak son adımdır. EPIAŞ sistem altyapısı, bugün itibariyle tüm müşterilerin serbest olduğu bir dünyaya göre tesis edilmiştir.

Piyasa aktörlerinin operasyonel ve yatırım planlarını yapabilmeleri için tarifersiz dönem yol haritası ve serbest tüketici limitinin gelişimine ilişkin göstergeler en kısa sürede ortaya konulmalıdır.

Piyasa serbestleşmesi için seçme özgürlüğü ve fiyat oluşumu ne kadar önemliyse, düzenleme ve denetleme fonksiyonu da o derece önemlidir. Piyasanın işlerliğini sürdürebilmesi için piyasaya arz sağlayanlarla birlikte piyasadaki mal ve hizmet talep edenlerin de tercihlerinin doğru olarak yansıtıldığı bir mekanizmanın kurulması şarttır. Bu sebeple piyasa bazlı fiyatlamayı güçlendirecek ve seçme özgürlüğünü artıracak şekilde piyasada standardizasyon uygulamaları özel sektör ve kamu tarafından desteklenmektedir. **Burada temel yöntem hem alıcı hem de satıcının tercih hakkının ellerinden alındığı sözleşmelerin tek tipleştirilmesi gibi metotlar değil, hizmet kalitesi için alt sınırların belirlenmesi gibi sonuç odaklı ve objektif uygulamalar olmalıdır.**

Tüketici nezdinde bilgi eksikliğinin giderilmesi amacıyla özellikle İngiltere, Avustralya gibi elektrik perakende satış faaliyetlerinin geliştiği ülke örneklerinde olduğu gibi **özel sektör ve kamu işbirliği ile tüketici bilinçlendirme programlarının hayata geçirilmesi** ve mesken tüketicileri için fiyat/sözleşme mukayeselerinin yapılacağı internet tabanlı bir sistemin kurulması ilk adımlar olarak öne çıkmaktadır.

Yarının rekabetçi ve hizmet kalitesi yüksek perakende piyasası bugün atılacak birkaç cesur adımla oluşacaktır. Bu adımlar;

- 1) Yaklaşık 9 milyon serbest tüketici için aktif enerji tarifelerinin ivedilikle kaldırılması,
- 2) Serbest tüketici limitinin sıfırlanması,
- 3) Mevzuatsal olarak risk yönetimi ve teminat altyapısı oluşturulana kadar, serbest tüketicilerin elektriğini kesme hakkının tedarik şirketlerine geri verilmesidir.

3. OTURUM: MEVZUAT VE DENETİM

Amaç

- Piyasa işleyişinde yasal düzenlemelerin önemi ve etkin bir mevzuatsal yapıya ulaşmak için izlenecek yol haritası

Katılımcılar

- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB),
- T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, (EPDK),
- ETD

Konu Başlıkları

- Regülasyonların piyasa üzerindeki rolü: Piyasa yapıcı ve piyasa düzenleyici kavramlarının detaylandırılması
- Öngörülebilir mevzuatsal altyapının yatırım ve operasyon kararları açısından önemi
- Mevcut mevzuat yapısının analizi ve iyileştirme alanlarının tespiti
- Öngörülebilir ve etkin bir mevzuatsal yapıya ulaşmak için izlenecek yol haritası
- Mevzuat oluşturma sürecinin geliştirilmesi için uygulama önerileri

Öngörülebilir bir piyasa için mevzuatsal altyapı

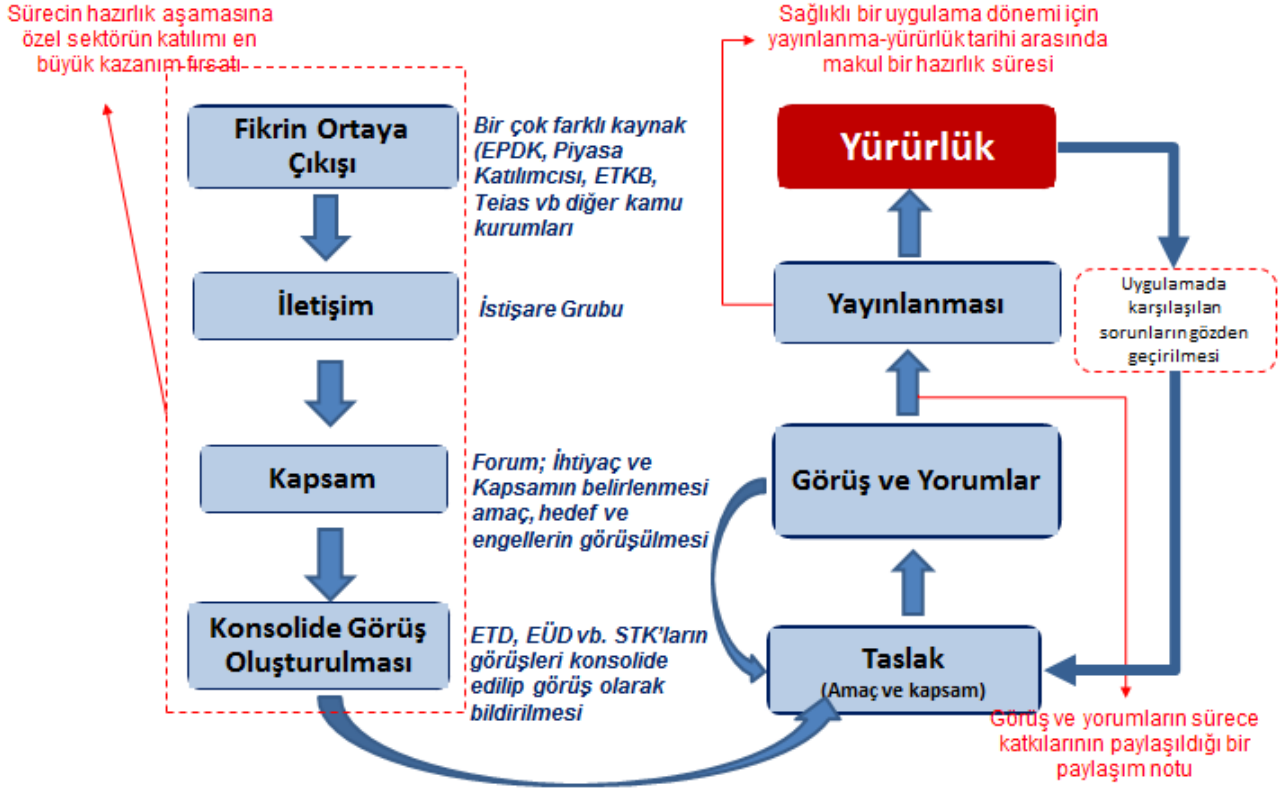
Enerji sektöründeki mevzuat değişiklikleri, sektör oyuncularını finansal ve operasyonel olarak ciddi anlamda etkilemektedir. Ani, öngörülemeyen ve paydaşlar arasında mutabakat sağlanmadan gerçekleştirilen mevzuat değişiklikleri, sektördeki mevcut ve olası yeni yatırımcılar için belirsizlik yaratmaktadır. İleriye yönelik belirsizlik oluşması ise yatırımcıların riskini artırmaktadır. Bu doğrultuda finansman kuruluşlarının ve yatırımcıların Türkiye enerji piyasasında fonlama yaparken risk primi talepleri artmakta; artan risk primi **ülkemize ve vatandaşlarımıza ciddi bir maliyet olarak yansımaktadır.**

Güvenilir bir yatırım ortamının yaratılması, ancak ve ancak öngörülebilir ve etkin bir şekilde tasarlanmış bir mevzuatsal altyapı ile mümkündür. **Mevzuat çerçevesindeki değişiklikler, öngörülebilirliği azaltan bir etken olmak zorunda değildir. Bu çerçevede kamu ve özel sektör, mevzuat değişiklik süreci ve içeriğini el birliğiyle geliştirebilir.**

Bugünkü mevzuatsal altyapı incelendiğinde bazı yönetmeliklerin yayınlanmadan önce görüşe açılmadığı, yönetmeliklerin yayınlandığı gün itibarıyla yürürlüğe girdiği, bir kısmının yayımlandıktan sonra defalarca geçici madde ve revizyonlarla değiştirildiği görülmektedir. Mevzuat geliştirme süreci incelendiğinde, bu tarz uygulamaların temel sebebinin taslak oluşturma sürecinde özel sektörün katılımının eksik kalması olduğu görülmektedir. **Mevzuat oluşturma ya da değiştirme aşamasında görüş toplama sürecinde bilgi paylaşımı ve şeffaflık anlamında gelişme noktaları bulunmaktadır.** Öncelikle EPDK'nın öngördüğü mevzuat zaman planının yayınlanması, özel sektör ve diğer kuruluşların da benzer konularda görüş oluşturmada faydalı olacaktır. Daha sonra taslak oluşturma kararı verildiğinde, beyin fırtınası formatında toplantılar yapılarak net ihtiyaçların, kapsamın, risklerin ve olası modellerin tartışılması taslağın çok daha amaca uygun ve sorunsuz oluşmasını sağlayacaktır.

Bu doğrultuda, **mevcut durumda uygulanmakta olan taslak oluşturma ve sonraki süreçlere ilişkin de iyileştirme noktaları bulunmaktadır.** Öncelikle taslağın başlangıcında amacın yazılması, taslak üzerine görüş toplama sürecinde geri bildirim formlarına verilen cevapların EPDK internet sitesinde paylaşılması, ihtiyaç duyuluyorsa revize taslak yayınlanması ve katılımcıların yorum ve önerilerinin kabul edilme/edilmeme nedenlerinin duyurulması ve **nihai olarak yayınlanma ile yürürlük tarihi arasında piyasa aktörlerine makul bir hazırlık süresinin tanınması,** mevzuat kaynaklı belirsizliklerin azaltılmasında büyük bir rol oynayacaktır.

Önerilen Mevzuat Oluşturma Süreci

4. OTURUM: ELEKTRİK İÇİN DOĞALGAZ

Amaç

- İşleyen bir elektrik piyasası oluşturmak için doğalgaz piyasasında atılması gereken temel adımların ortaya çıkarılması

Katılımcılar

- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB),
- T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, (EPDK),
- Boru Hatlarıyla Petrol Taşıma A.Ş. (BOTAŞ),
- Deloitte Danışmanlık A.Ş.,
- Accenture Danışmanlık A.Ş.,
- ETD

Konu Başlıkları

- Serbest bir elektrik piyasası nasıl bir doğalgaz piyasası ile mümkün olabilir?
- Doğalgazın elektrik piyasası için önemi (fiyatlandırma, fiziksel tedarik vb.)
- Doğalgaz piyasasının öngörülebilirliği elektrik piyasası için ne kadar önemli?
- Öngörülebilir bir doğalgaz piyasası için iyileştirme önerileri
- Monopol bir gaz oyuncusu ile işleyen bir elektrik piyasasına nasıl ulaşılabilir?

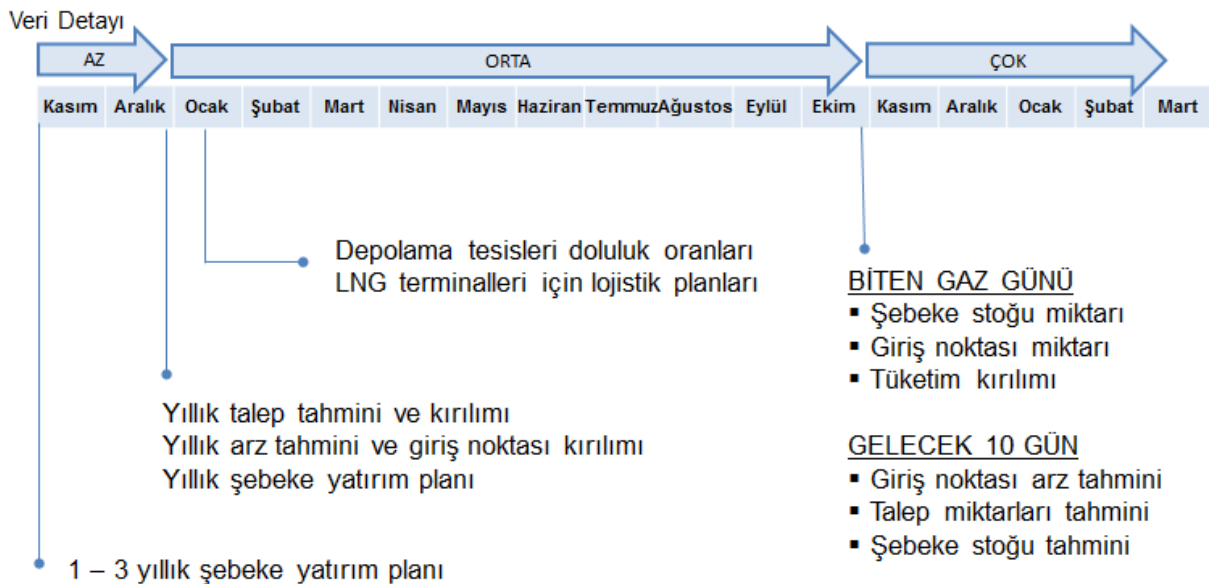
Şeffaflık yolunda bir sonraki adım: Doğalgaz şebeke verileri

Türkiye elektrik piyasasında, yıllar itibariyle değişmekle birlikte elektrik üretiminin %35-40'ı doğalgaz kombine çevrim santrallerinden üretilmektedir. Bununla birlikte elektrik şebekesinin güvenli bir şekilde işleyebilmesi için yılın %65-70'inde en az bir doğalgaz santrali çalışmakta ve yılın büyük bölümünde bu santrallerin maliyetleri ile toptan elektrik piyasasında fiyatlar belirlenmektedir.

Böylesi bir piyasa yapısında doğalgaz piyasasında meydana gelen her türlü değişiklik (fiyat değişiklikleri, kısıntı/kesinti uygulamaları vs.) direkt olarak elektrik piyasasını etkilemektedir. Bu duruma en güzel örnek 2016 Aralık ayında yaşanan doğalgaz kesintileri sonrası elektrik fiyatlarının bir önceki yılın aynı ayına kıyasla %34 oranında artarak 219 TL/MWh seviyesine yükselmesidir. Söz konusu fiyat artışının temel sebebi şebeke alt yapısındaki yetersizliklerden dolayı kamu ve özel sektör doğalgaz santrallerine verilen kısıntı/kesinti emirlerinin elektrik arzını sekteye uğratmasıdır.

Böyle bir durumun tekrar etmemesi için kısa, orta ve uzun vadeli şebeke yatırım ve toplam ülke talebi projeksiyonları ile yapılmakta olan şebeke yatırımlarının ilerleme durumlarının BOTAŞ tarafından paylaşılması elzemdir. Söz konusu veriler ve şebeke yönetim planlarının bir kısmı EPDK'nın 30/06/2016 tarihli ve 6363-16 numaralı kurul kararında belirlenmiş ve Şeffaflık Platformu'nda yayınlanması üzerine düzenleme yapılmıştır. Ancak düzenlemenin gerektirdiği uygulamalar halen hayata geçmemiştir.

Doğalgaz Şebeke Yönetimi İçin Önerilen Veri Açıklama Takvimi

Rekabetçi bir doğalgaz piyasasının tesisi için yol haritası

Elektrik piyasasında tam anlamıyla bir risk yönetiminden söz edebilmek için elektrik üretiminin en önemli maliyet unsuru olan doğalgaz piyasasının da bu risk yönetimine olanak verecek şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. **Bu düzenleme, geçmişte çoğu zaman tartışıldığı gibi BOTAŞ'ın ayrıştırılması, uzun dönem doğalgaz kontratlarının devredilerek BOTAŞ monopol gücünün kırılması gibi büyük organizasyonel değişikliklerle olabileceği gibi hayata geçirmesi daha kolay ve uygulanması neticesinde benzer sonuçlara ulaşılmasını sağlayacak daha pratik aksiyonlarla da gerçekleştirilebilir.**

Bu minvalde rekabetçi bir doğalgaz piyasasının oluşturulabilmesi için aşağıdaki üç adımın sıra ile hayata geçirilmesi yeterli olacaktır.

- 1) **Maliyet Bazlı Fiyatlandırma:** BOTAŞ bünyesinde faaliyetler arasında hesap ayrıştırılması ile doğalgaz fiyatlandırmasının, maliyet kalemlerindeki değişikliği birebir yansıtacak şekilde yapılması ve eş zamanlı olarak piyasa oyuncularına yeniden ticaret hakkı ve çoklu tedarikçi hakkı gibi seçeneklerin sunulması piyasanın gelişimi için birincil adım olarak öne çıkmaktadır.
- 2) **Miktar Devirleri:** Monopol pazarlarda hakim gücün azaltılarak rekabetçi bir piyasa yapısının tesis edilmesi için izlenecek en etkin yol, açık ihaleler veya enerji borsaları aracılığıyla farklı vadelerdeki ürünlerin hakim şirket tarafından piyasaya sunulmasıdır. Bu yöntem serbestleşme yolundaki Avrupa piyasalarında "Gas Release Program" adıyla sıkça kullanılmıştır ve başarılı sonuçlar vermiştir.
- 3) **Altyapıya Erişim:** Hakim gücün azaltılmasına müteakip piyasada rekabet ortamını tesis edebilmek için özel sektör oyuncularının da altyapıya erişiminin desteklenmesi gerekmektedir. Bu aşamada atılacak adımlar özel sektöre tüm ülkelerden ithalat serbestisinin sağlanması, atıl boru hattı kapasitelerinin özel sektör kullanımına açılması ve iletim tarafında yeni giriş kapasitesi yatırımlarının yapılarak eş zamanlı olarak BOTAŞ ve özel sektörün erişimine açılması olarak sıralanmaktadır.

Yukarıdaki adımların atılması, doğalgaz fiyatının arz ve talebe göre belirlendiği öngörülebilir ve rekabetçi bir doğalgaz piyasasının oluşumu için en temel gereksinimdir. **Rekabetçiliğin teşvik edilmediği ve monopol yapıların korunduğu pazarlarda maliyet avantajı yaratmak mümkün olmayacaktır.** Bu sebeple, jeopolitik konumu itibarıyla Rusya, Azerbaycan, Irak, İran, Mısır, İsrail, LNG gibi birçok tedarik imkânına sahip olmasına rağmen **Türkiye olarak, Avrupa ile kıyaslandığında hala %10-15 seviyelerinde daha pahalı doğalgaz tüketilmektedir.** Sınırlı kaynak çeşitliliğine rağmen Avrupa'nın böylesi bir fiyatlandırma avantajı yaratmasının en temelinde serbest ve rekabetçi bir doğalgaz piyasasını tesis etmesi yatmaktadır.

5. OTURUM: ENERJİ BORSASI

Amaç

- EPIAŞ, BİST ve Tezgah üstü piyasalarının bugün geldikleri noktanın irdelenerek, likiditeyi ve öngörülebilirliği artıracak önerilerin ortaya çıkarılması

Katılımcılar

- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB),
- T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, (EPDK),
- T.C. Başbakanlık Sermaye Piyasası Kurulu (SPK),
- Enerji Piyasaları İşletme A.Ş. (EPIAŞ),
- Borsa İstanbul A.Ş. (BİST),
- ETD

Konu Başlıkları

- Elektrik piyasasının gelişiminde organize ve organize olmayan piyasaların rolü
- Yatırımcı açısından organize ve organize olmayan piyasaların rolü ve önemi
- Piyasa izleme fonksiyonunun tesisi ve şeffaflığı geliştirmek için öneriler
- Ticaret için iyi işleyen bir EPIAŞ yapısı gerekli; peki yeterli mi?
- Organize ve organize olmayan piyasaları geliştirmek için kamu-özel sektör işbirliği modelleri
- Piyasalar arası koordinasyon ve gözetim eşgüdümü

Öngörülebilir ve şeffaf bir borsaya doğru

Türkiye’de enerji piyasaları için referans, EPIAŞ Gün Öncesi Piyasası’nda belirlenen spot fiyatlardır. Bu sebeple, **piyasaların doğru işlediğinin tespit edilebilmesi için bu spot fiyat, tahmin edilebilir/öngörülebilir ve oluştuktan sonra da açıklanabilir olmalıdır. Bu ikisinin sağlanamadığı hallerde ise bu fiyatın oluşumu izlenebilmeli ve itirazlara açık olmalıdır.**

2015 yılında EPIAŞ’ ın kurulması ile birlikte bu süreçte yerli yazılım, şeffaflık platformu gibi oldukça önemli ve başarılı adımlar atılmıştır. Devam eden süreçte EPIAŞ’ ın piyasa ile etkileşiminde daha hızlı hareket etmesine olanak sağlayacak bir yapıya geçmesi için operasyonel süreçlerinin, yetki ve sorumluluklarının düzenlendiği bir “EPIAŞ Kural Kitabı” nın hazırlanması önemli bir gelişme sağlayacaktır. **“Kural Kitabı”, EPIAŞ’ ın piyasa ile daha entegre ve daha hızlı çalışması için önemli bir adım olacaktır.**

Bununla birlikte EPIAŞ altında konumlanmış Piyasa İzleme Komitesi’nin aktif hale getirilmesi, faaliyet alanlarının genişletilerek EPIAŞ’ ta belirlenen fiyatları baz endeks olarak kullanan tüm piyasaların izlenmesinde üstleneceği rol gibi unsurların netleştirilmesi gereklidir. **Piyasa İzleme Komitesi özellikle içerden öğrenenlerin ticareti, kural dışı uygulamalar gibi piyasa mekanizmasına olan güveni zedeleyebilecek uygulamaları önleyebilecek bir yapıda ve özel sektörün de temsil edileceği çok taraflı bir katılımı oluşturulacak bir gözetim yapısı olmalıdır.**

EPIAŞ bünyesindeki piyasalar ile bu piyasaları referans alan Borsa İstanbul bünyesindeki Vadeli İşlemler ve Opsiyon Piyasası (VİOP) ve tezgâh üstü **piyasaların gelişimi için en büyük kazanımlar, şeffaflık ve gözetim alanında atılacak ilave adımlarda saklıdır.** Bu nedenle ivedilikle alınması gereken şu aksiyonlar piyasaya olan güvenin yeniden tesisi için şarttır:

- Bilgi asimetrisinden beslenen ve piyasa bozucu nitelik taşıyan faaliyetlerin önüne geçilmesi için EPIAŞ, SPK, EPDK ve BİST arasında etkin işbirliği,
- Şeffaflık Platformunda yayınlanacak ilave veriler ile ilgili 30 Haziran 2016 tarihli EPDK Kurul Kararının tam olarak işletilmesi,
- Bakım / Arıza bildirim prosedürünün güncellenmesi amacıyla EPDK/EPIAŞ ve ETD işbirliği ile yol haritası oluşturulması,
- Doğalgaz ve elektrik kesinti/kısıntı prosedürlerinin hazırlanarak piyasa ile paylaşılması,
- Esas ve Usullerin piyasa oyuncuları ile istişare edilerek belirlenmesi.

Enerji borsalarında tesis edilen şeffaflığın, likiditeyi ve rekabeti ivmelendirdiği bilinmektedir. **Rekabetçi bir piyasaya doğru giden yolda piyasa hacmi ve derinliğini artıracak yeni ürün, hizmet ve süreçlerin geliştirilmesi de büyük önem taşımaktadır.** Bu alanda:

- Yeni bir hizmet olarak; fiziksel piyasalar için de merkezi uzlaştırma ve teminat yapılandırmasının oluşturulması,
- Süreçlerde; kapanış zamanlarının (Gate Closure) piyasa dinamiklerine uyumlandırılması, GİP-SMF açıklanma süresinin kısaltılması gibi geliştirmeler,
- Fiziksel teslimatlı ürünlerin kullanıma açılması

gibi kolay kazanımlar elde edilebilecek adımlar olarak öne çıkmaktadır.

ETD HAKKINDA

Enerji Ticareti Derneđi (ETD), ÷lkemizin büyümesine katkıda bulunacak bir serbest enerji ticareti piyasa yapısının kurgulanması ve işletilmesini sağlamak amacıyla 2010 yılında kurulmuştur. Kuruluşumuzdan bu yana gerek üyelerimizin faaliyet alanlarında ve gerekse ÷lkemizin ekonomi ve enerji ihtiyaçlarına uygun çözüm önerileri üretmekte ve bunları sektörünün tüm ilgilileri ile paylaşmaktayız.

Bu kapsamda enerji ticaretinin adil ve serbest yapılabilmesi, enerji ticaretinde standardizasyon, enerji piyasalarının tüm unsurları arasında eşit rekabet koşulları, şeffaflık, öngörülebilirlik, piyasa işletiminin ve fiyat oluşumunun güvenilirliği başlıca konulardır. Bu unsurlar, sadece tedarik şirketlerinin faaliyetlerini değil, üretim şirketlerinin yatırımlarının geleceğini ve ÷lkemizin arz güvenliği sorunuyla mücadelesinin başarısını da etkileyecek hayati faktörlerdir.

Bu doğrultuda, gerek bünyemizde oluşturulmuş olan Çalışma Grupları aracılığıyla ve gerekse ETD Yönetim Kurulu olarak, enerji ticareti piyasasının tüm katılımcıları ve ilgili tüm Devlet Kurum ve Kuruluşları ile etkin görüşmeler yapılmakta, gelişmeler ve düzenlemeler ile ilgili görüş ve düşünceler paylaşılmakta, piyasanın tüm unsurlarını kapsayacak toplantılar, konferanslar ve eğitimler düzenlenmektedir. Dernek olarak enerji sektörüne dönük üçüncü kişiler tarafından yapılan çalışmalarda da işbirliği yapılmaya ve gerek duyulduğunda destek verilmektedir. Ayrıca, EFET (European Energy Traders Federation – Avrupa Enerji Tacirleri Federasyonu), bazı aracı kurumlar ve enerji haber ajansları ile iş birliktelikleri yapılmaktadır.

19 Mayıs Mahallesi 19 Mayıs Caddesi No: 37 UBM Plaza K:5 D:15 Fulya Şişli / İSTANBUL

Tel: +90 212 347 08 51 / Fax: +90 212 347 08 52

www.etd.org.tr – etd@etd.org.tr